

نقش گردشگری در توسعه اقتصادی، اجتماعی جزیره قشم با استفاده از مدل SWOT

دکتر سیروس قنبری^۱، امید سروری^۲، سجاد کیانی^۳

^۱استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

^۲دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی توریسم، دانشگاه سیستان و بلوچستان

^۳دانشجوی کارشناسی ارشد مخاطرات محیطی، دانشگاه سیستان و بلوچستان

چکیده

در طول ۶ دهه گذشته صنعت توریسم، توسعه و تنوع مداومی را تجربه کرده است و به یکی از بزرگترین و سریع ترین بخش های رشد اقتصادی در جهان تبدیل شده است. هدف از این پژوهش بررسی وضعیت منطقه گردشگری جزیره قشم و ارایه برنامه ریزی درست در جهت اعتلای سطح اقتصادی و اجتماعی ساکنان این جزیره می باشد. روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه ای و میدانی است. در تحلیل برنامه ریزی راهبردی جهت ارایه راهکارهای مدیریتی از روش برنامه ریزی راهبردی SWOT بهره گیری شده و حاصل آن به صورت جداول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی ارایه گردید است. نتایج پژوهش نشان میدهد که جزیره قشم پتانسیل های لازم را جهت جذب سرمایه گذاری در جهت توسعه زیر ساخت های گردشگری دارا می باشد، که با توسعه این زیرساخت ها، تاسیسات و امکانات رفاهی می تواند به یک قطب گردشگری نه تنها در سطح ایران بلکه در سطح بین المللی تبدیل شود. به طوری که مهمترین نقطه قوت جزیره موقعیت جغرافیایی جزیره قشم و مهمترین نقطه ضعف ناهماهنگی سازمان های مرتبط و همچنین مهمترین فرصت در بحث گردشگری اشتغال زایی در سطح منطقه و مهمترین تهدید عدم وجود مدیریت قدرتمند و نظارت بر خدمات گردشگری در سطح کلان و امنیت می باشد.

واژگان کلیدی: گردشگری، جزیره قشم، توسعه اقتصادی، اجتماعی، مدل SWOT

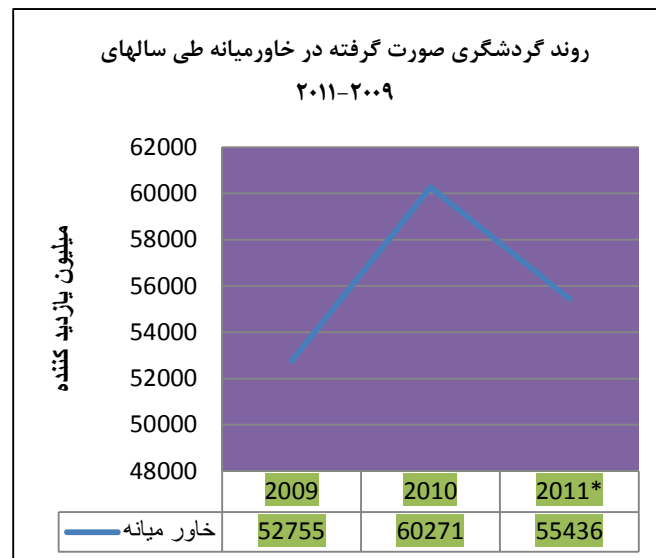
۱- مقدمه

در سال ۲۰۱۱ به دلیل انقلابات فراوان در خاور میانه گردشگری با مشکل مواجه بوده است. تعداد گردشگران از دست رفته این مناطق را ۵۵ میلیون نفر برآورد کرده اند که معادل ۴۶ میلیارد دلار آمریکا است. اکثر نقاط خاورمیانه به طور مستقیم یا غیر مستقیم از تاثیر تحولات سیاسی و اجتماعی و تغییرات در منطقه رنج برده اند. سوریه ۴۱٪-، مصر ۳۲٪-، لبنان ۲۴٪-، فلسطین ۱۵٪- و اردن ۱۳٪- شاهد کاهش قابل توجهی در ورود گردشگر به کشورهای خود بوده اند. با این حال برخی از نقاط از رشد پایداری برخوردار بوده است. عربستان سعودی رشد چشمگیر ۶۰٪ را گذراند دبی به بیش از ۹٪ نسبت به سال ۲۰۱۰ رسید (WTO, 2012). سیر سیاحت به ویژه به منظور گذران اوقات فراغت یکی از نیاز های اصلی بشر تلقی شده به گونه ای که این پدیده با تخصیص یک دهم جمعیت جهان بزرگترین جابه جایی صلح آمیز بشر محسوب می شود. گردشگری به عنوان صادرات نامرئی درآمدزاترین و ارزآورترین صنعت است و سهم بسزایی در کاهش فقر و ارتقای سطح زندگی و تعاملات مثبت فرهنگی دارد. در عصر فرامدرن امروزی یک واقعیت مهم اجتماعی است که عموماً از دیدگاههای تعادل فرهنگی و تعادل های توسعه ای (عدالت اجتماعی) به آن می نگرند. طبق برآورد سازمان جهانی گردشگری، کل گردشگران دنیا در سال ۲۰۲۰ به حدود یک میلیارد و ۶۰۰ میلیون نفر خواهد رسید. گردشگری براساس چندین برآورد انجام شده (مبتنی بر اینکه چگونه آن را تعریف کنیم)، بزرگترین فعالیت اقتصادی جهان است، بزرگتر از صنایع دفاع، تولیدات صنعتی، نفت و کشاورزی. (نکویی صدر، ۱۳۸۸: ۱۲-۹). امروزه صنعت گردشگری در دنیا، یکی از منابع مهم درآمد و در عین حال از عوامل موثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به عنوان گسترده ترین صنعت خدماتی جهان، حائز جایگاه ویژه ای است (کاظمی، ۱۳۸۵: ۱). زیرا نتایج دستاوردهای قابل توجهی دربردارد که از آن جمله می توان به این موارد اشاره کرد: کسب درآمدهای سرشار ارزی، توسعه روابط علمی-فرهنگی، ایجاد اشتغال به صورت مستقیم و غیر مستقیم و نمایش ثبات و امنیت کشور. کشور ما یکی از محدود کشورهای جهان است که به دلیل موقعیت جغرافیایی ممتاز خود دارای انواع پدیده های زیبای طبیعی و زمین شناسی است، جزیره قشم را می توان دروازه ای برای ژئوتوریسم ایران دانست. قشم به عنوان بزرگترین جزیره خلیج فارس به واسطه دارا بودن پدیده های زمین شناسی و زیست شناسی متنوع و گاه بی همتا، توان بالایی را برای تبدیل شدن به یک قطب طبیعت گردی و ژئوتوریسم درحوزه خلیج فارس دارد (کاظمی، ۱۳۸۳: ۱۲). جزیره قشم درکنار برخی نارسایی ها از فرصت ها، امکانات و توانایی های بالقوه ای بسیار قابل توجهی برخوردار است (بیات، ۱۳۶۷: ۷۹). از طرفی درزمینه جلب سرمایه گذاری، قشم از پتانسل بالایی چه در زمینه گردشگری و چه در زمینه های دیگر مانند معادن

(نمک، گوگرد، نفت، سیاه، و گاز برخوردار می باشد) (الهی، ۱۳۸۴: ۴۱)، که در صورت مدیریت پایدار و برنامه ریزی صحیح نوید آینده درخشان چه در توسعه اقتصادی و چه اجتماعی می دهد. عدم آگاهی عمومی مردم و نبودن تشکل های مردمی (NGO) در زمینه گردشگری و کمبود تسهیلات برای معرفی جاذبه ها هر کدام عاملی بر کم رونقی گردشگری در جزیره قشم می تواند باشد. با توجه به مطالب فوق به منظور بهبود عملکرد گردشگری در جزیره قشم، لزوم بهره گیری از راهبردها و راهکارهای مناسب توسعه گردشگری با توجه به طبیعت و جاذبه های شگفت انگیزه جزیره به طور فزاینده احساس می شود. وجود جذابیت های تاریخی، فرهنگی و حیات غنی زیر آب، وسعت، پوشش گیاهی بومی، موقعیت قابل استفاده تفریحی در ماههای سرد سال (زنده دل و دیگران، ۱۳۷۷)، ساختار اقتصادی - اجتماعی و جمعیتی و نیز توسعه اخیر بدون توجه به توان اکولوژیکی منطقه از جمله مسایلی است که توجه به آنها در برنامه ریزی بهینه منطقه تاثیر به سزایی داشته است (مهدوی، ۱۳۷۶). در این مقاله سعی شده تا با شناسایی جاذبه های مختلف منطقه و معرفی آنها و همچنین شناسایی نقاط قوت و ضعف منطقه و تهدیدات و فرصت ها انگیزه و شرایط لازم را جهت کشاندن سرمایه گذاری ها خصوصی و دولتی و توسعه زیرساخت ها و امکانات مناسب گردشگری گامی در جهت توسعه سطح رفاه اقتصادی و اجتماعی مردم محلی برداشته شود. با توجه به مطالب بیان شده مهمترین سوالی که در راستا مطرح می شود به قرار زیر می تواند باشد: در چه نقاطی از این جزیره می توان اقدام به ایجاد تسهیلات و امکانات کرد تا رفاه گردشگران را به دنبال داشته باشد؟

۲- پیشینه تحقیق

تحلیل و بررسی و همچنین برنامه ریزی برای یک منطقه گردشگری با استفاده از مدل (SWOT) که در آن نقاط ضعف و قوت منطقه و همچنین تهدیدات و فرصت ها مشخص می شوند، روشی نسبتاً نوین و تکنیکی بسیار مناسب و راهبردی است که امروزه استفاده زیادی نه تنها در گردشگری بلکه در سایر شاخه های علوم دیگر از آن استفاده می شود. قلمرو ماتریس SWOT وسیع و بسیار گسترده بوده، و در واقع یک چهارچوب مفهومی برای تحلیل های سیستمی محسوب می شود (نوری و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۶). در کل می توان گفت که این روش، روش موفقی در سراسر دنیا بوده و دارای پایه علمی قوی می باشد، و صرفاً به عنوان روش تحلیلی بیشتر استفاده شده و از اعداد ارقام کمتر استفاده شده است، این روش در زمینه گردشگری روش نوپایی بوده است. در این خصوص می توان به راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT دهستان لوانسان کوچک (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۵: ۱-۳) اشاره کرد. همچنین می توان به مطالعاتی که در ارتباط با جزیره قشم است اشاره کرد که عبارتند: قشم نگینی بر خلیج فارس (دژگانی، ۱۳۸۴)، نظام مدیریت زیست محیطی و توسعه پایدار در منطقه آزاد قشم (شاهنده، ۱۳۷۸) برنامه ریزی توسعه آبی جزیره قشم در چهارچوب آمایش سرزمین (پورابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۸۲: ۷۱-۸۸) نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار شهری و روستایی نمونه موردی جزیره قشم (محمد اکبر پور سراسکانرود و همکاران، ۱۳۸۹).

شکل شماره ۱: نمودار روند گردشگری صورت گرفته در خاورمیانه ۲۰۰۹-۲۰۱۱ (منبع: WTO, 2012).

۳- روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی - تحلیلی است. جهت نیل به اهداف ذکر شده، در ابتدا باتوجه به منابع و اطلاعات کتابخانه ای، اسنادی و با استفاده از کتاب راهنمای: «ارزیابی زیست محیطی طبیعت گردی» که بخش مهمی از این تحقیق را شامل می شود به بررسی جاذبه های گردشگری جزیره قشم پرداخته شده و در مرحله بعدی با مطالعات میدانی و مشاهدات، فهرستی از جاذبه های گردشگری در این جزیره تهیه گردیده است. جهت تجزیه تحلیل اطلاعات واریه ی استراتژی و راهبرد توسعه اجتماعی و اقتصادی جزیره قشم از روش تحلیلی SWOT بهره گرفته شد. در ادامه به منظور ساخت مدل تحلیلی، با بررسی های به عمل آمده بر روی محیط داخلی و خارجی موثر در منطقه فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها مورد شناسایی قرار گرفته و سپس به وسیله نظرخواهی از مردم، گردشگران و کارشناسان مربوطه امر وزن دهی به هر کدام از عوامل صورت گرفته و در آخر باتنظیم عوامل استراتژیک داخلی و خارجی که مبنا و پایه در تدوین استراتژی می باشند، ماتریس SWOT استخراج و بر اساس ماتریس نهایی الویت ها مشخص گردید.

۴- ویژگی های منطقه مطالعاتی: جزیره قشم

جزیره قشم، بزرگترین جزیره تنگه هرمز و خلیج فارس و از پرجمعیت ترین جزایر ایران است. زمانی این جزیره از رونق و شکوفایی برخوردار بوده است. شهر قشم در شرقی ترین نقطه جزیره واقع است. بندر لافت در وسط جزیره و بندر باسعید در منتهی الیه غرب جزیره قرار دارد، این جزیره دارای ۷۵ روستا است. طول جزیره قشم حدود ۱۱۵ کیلومتر است در حالی که عرض جزیره متفاوت است تاجایی که عرض جزیره در شهر قشم حدود ۵ کیلومتر و در قسمت باسعید حدود ۱۱ کیلومتر و در بندر لافت حدود ۳۱ کیلومتر است. کل مساحت جزیره ۱۰۹۳ کیلومتر مربع و طول سواحل جزیره قشم برابر ۲۷۵ کیلومتر می باشد. این جزیره دارای اسامی مختلف بوده است، قبل از اسلام انرا برخت می خواندند. بعدها نام لافت را بران نهادن (که اکنون یکی از بنادر شمالی آن است) و سپس قشم که یکی از بنادر آن بود خوانده شد که امروزه به همین نام مشهور است. جمعیت جزیره در سال ۱۳۱۰ حدود ۱۵۰۰۰ نفر بوده و در سال ۱۳۵۵ برابر ۲۹۳۹۸ نفر بوده است. جمعیت آن طبق سرشماری ۱۳۶۵ به ۵۲۰۴۷ نفر رسیده است، و در سال ۸۸ تعداد جمعیت بوده ۸۴۶ ۱۱۳ است از معادن بسیاری برخوردار است از جمله معدن نمک، معدن گوگرد، نفت سیاه..... (الهی، ۱۳۸۴: ۴۱).

شکل شماره ۲: نقشه موقعیت جزیره قشم در استان هرمزگان را نشان می دهد.

۵- جاذبه های گردشگری جزیره قشم

جاذبه ها و دیدنی های گردشگری جزیره قشم به سه گروه اصلی می توان تقسیم کرد، که ما در اینجا به تعدادی اشاره می کنیم:

جدول شماره ۱: تعداد جاذبه های جزیره قشم

تعداد	جاذبه
۱۸	طبیعی
۹	تاریخی
۱۵	انسان ساخت

(۵-۱) - گروه دوم جاذبه های فرهنگی برای دوستداران هنر، آداب و رسوم بومی سنتی . که در جدول شماره ۳ آورده شده است.

جدول شماره ۳: جدول (جاذبه های فرهنگی جزیره قشم)

غار خربز یا خریس	در ۱۲ کیلومتری شهر قشم که به اعتقاد مردم محلی برای پناهگاه و نیاپناهگاه در قدیم استفاده می شده.
سدهای زمان ساسانی و هخامنشی	سدپی پشت در نزدیکی روستای پی پشت و در ۳۷ کیلومتری قشم و ۲۸ کیلومتری فرودگاه بین المللی قشم در شمال جزیره (ساسانی). سد گوران در ۲۸ کیلومتری قشم (هخامنشیان)
چاههای تل اب یا طلا	در ۷۶ کیلومتری قشم و در ۳۰ کیلومتری شمال فرودگاه بین المللی قشم چاههای طلا قرار دارند.
اثار تاریخی و باستانی	۱- قلعه قشم که توسط پرتغالی ها به عنوان دژ نظامی ساخته شده است ۲- نیاپناهگاه ناهید در تپه کولغان در ۲،۳/۵ کیلومتری شمال غربی شهر قشم ۳- مسجد قبادر روستای هلر
قبرستان انگلیسی ها	این قبرستان در روستای باسعیدو قرار دارد.

(۵-۲) - جاذبه های طبیعی برای دوستداران طبیعت، محیط زیست، تفریحات ورزشی ساحلی و دریایی، پژوهشگران علوم زمین، محققان علوم جانورشناسی. در جدول شماره ۱ جاذبه های طبیعی جزیره قشم آورده شده است.

جدول شماره ۲: جدول (جاذبه های گردشگری طبیعی جزیره قشم)

غار نمکی	در ۹۰ کیلومتری شهر قشم در انتهای جنوب غربی جزیره کوه گنبدی شکل به ارتفاع ۲۳۷ متر از سطح دریا غار نمک قرار دارد.
کوه و تندیس های قشم	سطح این کوه ها از لایه های مرجانی، اسفنجی و دو کفه ای پوشیده شده، در اثر فعل انفعالات طبیعی، وزش باد، طوفان های باران زا نمادها و تندیس های زیبا شکل گرفته است.
جنگل های حرا	در فاصله بین شمال جزیره قشم و بندر خمیر در گستره ای معادل ۲۰۰ کیلومتر پدید آمده اند و زیستگاه انواع پرندگان مهاجر می باشد.
انجیر معابد (درخت سبز)	از رستنی های شگفت انگیز مناطق حاره به خصوص جزایر خلیج فارس درخت همیشه سبز لور (معروف به انجیر معابد) است. (تم سینتی در منطقه توریان).
حیات وحش دریا	به طور کلی ۱۱ گونه خرچنگ از سه خانواده در جزیره قشم وجود دارد. ابهای قشم از انواع ماهی غنی میباشد. و دراب های جزیره قشم، هنگام ولارک و دولفین بطری نیز از عمده پستانداران منطقه است.

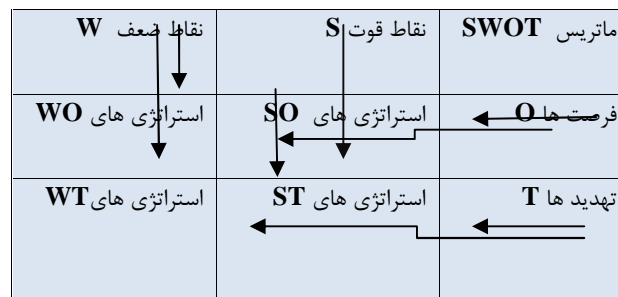
(۳-۵) - گروه سوم جاذبه های تجاری مناسب برای خرید از بازارهای سنتی و مدرن که گردشگران زیادی را برای خرید از این بازارهای به سوی خود می کشاند

جدول شماره ۴- ارائه خدمات و تسهیلات در جزیره قشم (منبع: سازمان منطقه آزاد جزیره قشم)

تعداد	خدمات و تسهیلات
۷	مرکز خرید
۳۰	مرکز پذیرایی
۲۰	دفتر خدمات مسافرتی
۵	تاکسی تلفنی
۴۱	بانک
۶	دفاتر بیمه

۶- استراتژی مدیریت و برنامه ریزی در گردشگری

در همه سطوح، برنامه ریزی در امر گردشگری برای دست یابی به توسعه موفقیت آمیز ضروری است (WTO1994). تجربه نشان داده است که هر جا گردشگری به طور اتفاقی وبدون برنامه ریزی توسعه یافته است، مشکلات زیست محیطی واجتماعی ظهور پیدا کرده اند و در دراز مدت مشکلات گردشگری بیشتر از فواید آن خواهند شد. زیرا توسعه غیر قابل کنترل وبدون مدیریت گردشگری می تواند به گونه ای جاذبه یک مقصد توریستی را کاهش دهد، که دیگر گردشگران علاقه ای به رفتن به آنجا نداشته باشند وهمین امر سبب بروز مشکلات جدی اقتصادی واجتماعی برای جوامع روستایی می شود. به اختصار می توان گفت که گردشگری، بدون برنامه ریزی می تواند روندی شود که به نابودی خود کمک کند (شارپلی، ۱۳۸۰: ۱۱۳) استراتژی می تواند اصلاحات ضروری در تسهیلات و خدمات رانشان دهد وهمچنین باید به فرصت های بازاریابی تاکید کند. برای رسیدن به بهترین استراتژی در امر گردشگری همکاری لازم در بخش های تحقیقاتی، اطلاع رسانی، توسعه محصول، منابع انسانی، بازاریابی ونظارت بر اجرای قوانین لازم است (شاهنده، ۱۳۷۸: ۴۷). استراتژی تعیین کننده این است که چه نوع گردشگری و در کجا باید توسعه یابد، چه امکاناتی و خدماتی باید فراهم شود، چند هتل و این هتل ها، و خدمات و تسهیلات از چه نوع باشند و در کجا اضافه شوند و پراکندگی مکانی جاذبه های طبیعی وفرهنگی مشخص شوند.

شکل ۳: ماتریس SWOT و نحوه تعیین استراتژی (افتخاری و مهدوی: ۱۳۸۵، ۹)

۷- مدیریت استراتژیک یاراهبردی SWOT

مدیریت استراتژیک عبارت است از بررسی محیط (محیط داخلی وخارجی)، تدوین استراتژی (برنامه ریزی بلندمدت یا استراتژیک)، اجرای استراتژی ارزیابی و کنترل (اعرابی، ۱۳۸۴: ۱۲). بنابراین مدیریت استراتژیک بر نظارت و ارزیابی فرصت ها و تهدیدات خارجی در سایه توجه به نقاط قوت وضعف یک مجموعه تاکید دارد. مدل SWOT تحلیلی سیستماتیک را برای شناسایی این عوامل وانتخاب استراتژی که بهترین تطابق بین آنها را ایجاد می نماید، ارائه میدهد. از دیدگاه این مدل، یک استراتژی مناسب قوت ها وفرصت ها را به حداکثر می رساند وضعف ها وتهدید ها را به حداقل ممکن می رساند، برای این منظور، نقاط قوت وضعف وفرصت ها وتهدیدها در چهارچوب حالت کلی WO، SO، ST، WT پیوند داده می شوند وگزینه استراتژی از بین آنها انتخاب می شود (هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۹۲)، برای ساختن ماتریس تهدیدات، فرصت ها، نقاط قوت وضعف باید هشت مرحله را طی کرد:

- ❖ فهرستی از فرصتهای عمده ای که در محیط خارجی سازمان وجود دارد.
  - ❖ فهرستی از تهدیدات عمده موجود در محیط خارجی سازمان.
  - ❖ فهرستی از نقاط قوت داخلی و عمده سازمان.
  - ❖ فهرستی از نقاط عمده ضعف داخلی سازمان.
  - ❖ نقاط قوت داخلی و خارجی را با هم مقایسه کنید و نتیجه را در خانه مربوطه در گروه استراتژی SO قرار دهید.
  - ❖ نقاط ضعف داخلی را با فرصت های موجود در خارج مقایسه کنید و نتیجه را در گروه استراتژی های WO قرار دهید.
  - ❖ نقاط قوت داخلی را با تهدیدات خارجی مقایسه گردد، نتیجه را در گروه استراتژی ST قرار دهید.
  - ❖ نقاط ضعف داخلی را با تهدیدات خارجی مقایسه نموده، نتیجه را در گروه استراتژی WT قرار دهید. (دیوید، ۱۳۸۰: ۳۶۴-۳۶۶).
- بررسی محیطی عبارت است از: نظارت، ارزیابی، نشر اطلاعات داخلی و خارجی سازمان میان افراد کلیدی و موثر آن سازمان (هانگر وال، ۱۳۸۱: ۶۰-۶۱). به طور کلی، چهارچوب تحلیل SWOT در این پژوهش به صورت زیر می باشد:
- به منظور ارایه راهکارها و سیاست های توسعه گردشگری در جزیره قشم شناخت عوامل چهارگانه مدل Swot در جهت رفع ضعف ها و تهدید ها، بهبود قوت ها و فرصت ها امری اجتناب ناپذیر تلقی می شود که در زیر مورد مطالعه قرار گرفته است:

(۷-۱) عوامل خارجی موثر بر گردشگری منطقه و ارزش گذاری

هدف این مرحله بررسی آثار محیط خارجی در ناحیه مطالعه شده برای شناسایی فرصت ها و تهدید هایی است که ناحیه در ارتباط با گسترش گردشگری با آن مواجه است. براساس مطالعات انجام شده و بررسی وضعیت پیرامون ناحیه مطالعه شده، مجموعه فرصتها و تهدیدها موجود و موثر بر این ناحیه از لحاظ گردشگری در غالب ابعاد توسعه مورد توجه و بررسی قرار گرفته که در جداول ۳ و ۴ ارایه شده است.

جدول شماره ۵: (تجزیه تحلیل عوامل خارجی در فرصت ها)

فرصت ها (O)	وزن	درجه بندی	امتیاز
اشتغال زایی در سطح منطقه	۹٪	۴	۰/۳۶
مبادلات فرهنگی	۷٪	۱	۰/۷
درآمد زایی برای جزیره و حتی کشور	۵٪	۲	۰/۱۰
سرویس های لنج و قایق از قشم به بندر عباس و برعکس	۳٪	۱	۰/۳
فاصله زمانی و مکانی بسیار کم به بندرعباس و سواحل جنوبی کشور	۶٪	۳	۰/۱۸
سرمایه گذاری در تاسیسات زیر بنایی و رو بنایی	۳٪	۲	۰/۶
انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور	۲٪	۲	۰/۴
مدیریت پایدار در توسعه گردشگری	۸٪	۴	۰/۳۲
امکان دسترسی به بازارهای بین المللی	۲٪	۳	۰/۶

جدول شماره ۶: جدول (تجزیه تحلیل عوامل خارجی در تهدیدها)

(ماخذ: محاسبات براساس مطالعات میدانی و نتایج حاصل از آن، ۱۳۹۰)

تهدیدها (T)	وزن	درجه بندی	امتیاز
تبلیغات منفی در سطح بین المللی علیه ایران	۵٪	۲	۰/۱۰
رقابت منطقه ای با سایر جزایر خلیج فارس	۴٪	۲	۰/۸
پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات درمانی تخصصی در سراسر جزیره	۴٪	۳	۰/۱۲
مسائل مذهبی و اعتقادی در سطح منطقه	۵٪	۳	۰/۱۵
ترافیک بیش از حد وسایل نقلیه ورودی به منطقه در ایام تعطیل و فصل گرم سال	۶٪	۳	۰/۱۸
عدم وجود مدیریت قدرتمند و نظارت بر خدمات گردشگری در سطح کلان	۸٪	۴	۰/۳۲
آلودگی سواحل بر اثر فاضلاب تاسیسات و فعالیت های تفریحی کنارساحل	۷٪	۳	۰/۲۱
تعارض میان فرهنگ گردشگران با فرهنگ بومی	۳٪	۲	۰/۶

محروریت شدید منطقه و هجوم مهاجر	۲٪	۳	۶٪
تخریب و بروز خسارت به آثار طبیعی، تاریخی، فرهنگی	۴٪	۲	۸٪
افزایش قیمت کالاها و خدمات و تاسیسات رفاهی	۷٪	۳	۲۱٪
جمع	۱۰۰٪		۲/۷۹

باتوجه به جدول ۵- مهمترین فرصت هایی که در جزیره قشم در زمینه گردشگری وجود دارد، می توان به اشتغال زایی در سطح منطقه به عنوان نخستین فرصت با امتیاز وزنی ۰/۳۶، مدیریت پایدار در توسعه گردشگری با امتیاز ۰/۳۲ در درجه دوم فرصت ها، فاصله زمانی و مکانی بسیار کم به بندر عباس و سواحل جنوبی کشور درالویت سوم با امتیاز وزنی ۰/۱۸، درآمد زایی برای جزیره و حتی کشور با امتیاز وزنی ۰/۱۰، مبادلات فرهنگی با امتیاز وزنی ۰/۷، سرمایه گذاری در تاسیسات زیربنایی و روبنایی، امکان دسترسی به بازارهای بین المللی با امتیاز وزنی ۰/۶، انتقال تکنولوژی از کشورهای پیشرفته به کشور با امتیاز وزنی ۰/۴، سرویس های لوج و قایق از قشم به بندر عباس و برعکس با امتیاز وزنی ۰/۳، و همچنین براساس تحلیل جدول ۶- عدم وجود مدیریت قدرتمند و نظارت بر خدمات گردشگری در سطح کلان با امتیاز وزنی ۰/۸ به عنوان اولین تهدید، افزایش قیمت کالاها و خدمات و تاسیسات رفاهی، الودگی سواحل بر اثر فاضلاب تاسیسات و فعالیت های تفریحی با امتیاز وزنی ۰/۲۱ به عنوان دومین تهدید، سومین عامل تهدید با امتیاز وزنی ۰/۱۸ ترافیک بیش از حد وسایل نقلیه و رودی به منطقه در ایام تعطیل، مسایل مذهبی و اعتقادی در سطح منطقه با امتیاز وزنی ۰/۱۵، پایین بودن سطح بهداشت و کمبود امکانات تخصصی در سرتاسر جزیره با امتیاز وزنی ۰/۱۲، تبلیغات منفی در سطح منطقه علیه ایران با امتیاز وزنی ۰/۱۰، رقابت منطقه ای با سایر جزایر خلیج فارس، تخریب و بروز خسارت به آثار طبیعی، تاریخی، فرهنگی با امتیاز ۰/۸، تعارض میان فرهنگ گردشگران با فرهنگ بومی، محرومیت شدید منطقه و هجوم مهاجر با امتیاز وزنی ۰/۶.

(۷-۲) - عوامل داخلی موثر بر گردشگری

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی ناحیه مطالعه شده برای شناسایی نقاط قوت و ضعف است جنبه هایی که در راه دستیابی به اهداف برنامه ریزی و اجرای تکلیف های آن زمینه مساعد یا بازدارنده دارد مدنظر است، از اینرو در این قسمت سه مقوله راهبردهای موجود، عملکردها و منابع بررسی شده و با عنوان نقاط قوت و نقاط ضعف در چهار چوب ابعاد توسعه گردشگری به شرح جدول ۵ و ۶ تقسیم بندی شده است.

جدول شماره ۷: (خلاصه تجزیه تحلیل عوامل داخلی)

قوت ها (S)	وزن	درجه بندی	امتیاز
موقعیت جغرافیایی جزیره قشم	۶٪	۴	۰/۲۴
جذب گردشگر تقریباً در تمام فصول سال	۶٪	۳	۰/۱۸
جاذبه های متنوع طبیعی با اکوسیستم ویژه	۵٪	۳	۰/۱۵
تسهیل در حمل و نقل دریایی و هوایی	۴٪	۲	۰/۸
آب و هوای مطبوع در فصل سرد سال	۵٪	۲	۰/۱۰
جاذبه های ورزشی و تفریحی	۵٪	۳	۰/۱۵
آرام بودن محیط، برخورداری از هوای سالم عاری از الودگی	۴٪	۲	۰/۸
پتانسیل تبدیل شدن به بزرگترین مرکز تجاری، تفریحی خلیج فارس	۶٪	۳	۰/۱۸
اولین ژئوپارک ایران و تحت حمایت یونسکو	۵٪	۳	۰/۱۵
وجود جنگل دریایی حرا در جزیره	۴٪	۳	۰/۱۲
وجود جاذبه های تاریخی، تجاری، گردشگری از زمان قاجاریه	۶٪	۳	۰/۱۸

باتوجه به جدول ۷- از دیدگاه پرسش شوندهگان مهمترین نقطه قوتی که جزیره قشم در زمینه گردشگری از آن برخوردار است موقعیت جغرافیایی جزیره قشم با امتیاز وزنی ۰/۲۴ به عنوان نخستین نقطه قوت، چندین عامل با امتیاز وزنی ۰/۱۸ در رتبه دوم قرار می گیرند که عبارتند: (۱- وجود جاذبه های تاریخی، تجاری، گردشگری از زمان قاجاریه ۲- پتانسیل تبدیل شدن به بزرگترین مرکز تجاری، تفریحی خلیج فارس ۳- جذب گردشگر در تمام طول سال)،

جاذبه های متنوع طبیعی با اکوسیستم ویژه، جاذبه های ورزشی و تفریحی و اولین ژئوپارک ایران تحت حمایت یونسکو با امتیاز وزنی ۰/۱۵ در رتبه سوم، وجود جنگل های دریایی حرا در جزیره با امتیاز وزنی ۰/۱۲، آب و هوای مطبوع در فصل سرد سال با امتیاز وزنی ۰/۱۰، آرام بودن محیط، برخورداری از هوای سالم عاری از آلودگی و تسهیل در حمل و نقل دریایی و هوایی با امتیاز وزنی ۰/۸.

جدول شماره ۸: (تجزیه تحلیل عوامل داخلی)

ضعف ها (W)	وزن	درجه بندی	امتیاز
کمبود آب آشامیدنی و سالم	۰/۴	۲	۰/۸
توسعه گردشگری، آسیب پذیر شدن بیشتر منطقه	۰/۴	۲	۰/۸
نبود تشکیلات محلی گردشگری	۰/۵	۳	۰/۱۵
ضعف تبلیغات منطقه ای و بین المللی	۰/۵	۲	۰/۱۰
نبود حداقل امکانات رفاهی-خدماتی در سایت های گردشگری	۰/۴	۲	۰/۸
آب و هوای گرم و طاقت فرسادر نیمه از سال	۰/۳	۲	۰/۶
آلودگی محیط زیست	۰/۴	۳	۰/۱۲
ناهماهنگی سازمان های مرتبط	۰/۶	۳	۰/۱۸
بالا بودن قیمت تاسیسات اقامتی	۰/۴	۳	۰/۱۲
فقدان مهارت تخصصی در ارائه دهندگان خدمات گردشگری	۰/۵	۳	۰/۱۵
جمع	۱/۰۰		۲/۷۳

باتوجه به جدول ۸- می توان گفت ناهماهنگی سازمان های مرتبط با امتیاز وزنی ۰/۱۸ به عنوان نخستین نقطه ضعف جزیره، دو عامل فقدان مهارت تخصصی در ارائه دهندگان خدمات گردشگری و نبود تشکیلات محلی با امتیاز وزنی ۰/۱۵ به عنوان دومین نقطه ضعف جزیره قشم، آلودگی محیط زیست و بالا بودن قیمت تاسیسات اقامتی با امتیاز وزنی ۰/۱۲ سومین نقطه ضعف، ضعف تبلیغات منطقه ای، ملی و بین المللی با امتیاز وزنی ۰/۱۰، کمبود آب آشامیدنی سالم، توسعه گردشگری آسیب پذیر تر شدن بیشتر منطقه، نبود حداقل امکانات رفاهی-خدماتی در سایت های گردشگری با امتیاز وزنی ۰/۸، آب و هوای گرم و طاقت فرسا در نیمه از سال با امتیاز وزنی ۰/۶.

۸- راهبردها

(۱-۸) - استراتژی رقابتی/تهاجمی (SO)

در این راهبردها که بر تمرکز نقاط قوت درونی و فرصت های بیرونی استوار است عبارتند از:

- انجام تحقیقات مناسب در زمینه بستر سازی مناسب برای تبدیل جزیره به بزرگترین منطقه تجاری خلیج فارس.
- تقویت خدمات اطلاع رسانی و تبلیغات، آگاه سازی بازدید کنندگان قبل از ورود به جزیره.
- متنوع ساختن کالاهای گردشگری و محصولات محلی برای گردشگر ورودی.
- به وجود آوردن شرایط رفاهی مناسب برای گردشگر در تمام فصول سال.
- استفاده از پتانسیل های منطقه در جهت گسترش ورزش های تابستانی و زمستانی و جذب گردشگران ورزشی.
- توسعه تاسیسات گردشگری مانند رستوران و هتل ها و استفاده از طبیعت زیبای جزیره در راستای جذب گردشگر و ایجاد مشاغل جدید برای مردم بومی منطقه.

(۲-۸) - استراتژی تنوع (St)

در تنوع بخشی بر نقاط قوت درونی و تهدید های بیرونی متمرکز بوده، شامل موارد زیر است:

- توسعه وسایل حمل و نقل دریایی و هوایی.

- تشویق و آرایه امکانات به سرمایه گزاران غیر بومی در قشم.
- طراحی وب سایت اینترنتی جهت معرفی جاذبه های مختلف طبیعی، تاریخی، فرهنگی، تجاری جزیره قشم.
- نقش مسولان نهادهای مختلف برای خدمات رسانی به موقع به گردشگران و همچنین ایجاد اشتغال زایی برای مردم محلی در جهت جلوگیری از مهاجرت آنها.
- پیاده کردن و برنامه ریزی طرح ها و پروژه های مختلف گردشگری در جهت توسعه اقتصادی و اجتماعی جزیره قشم.

(۳-۸) - راهبرد بازنگری (wo)

ضمن تاکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره گیری از فرصت های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فراروی منطقه گردشگری بوده و دربر گیرنده موارد زیر است:

- استفاده کردن از مدیریتی پایدار و اصولی در جهت تامین امکانات و شرایط مناسب حتی برای مردم بومی.
- هدایت کردن و توسعه گردشگری اصولی در منطقه که منجر به پیشرفت جزیره شود.
- آرایه آموزش های لازم به کسانی که در بخش گردشگری فعالیت دارند برای افزایش کیفیت خدمات.
- بهبود و ارتقای محصولات گردشگری و سرمایه گذاری مشترک دولتی و خصوصی.
- در جهت رفاه عمومی، پایین نگه داشتن قیمت تاسیسات اقامتی، رفاهی، خدماتی.
- تعامل و هم فکری بین مسولان منطقه و سازمان ها و ادارات مرتبط با گردشگری در پیشبرد طرح های گردشگری منطقه.
- استفاده از توان مشارکتی مردم محلی در مراحل برنامه ریزی گردشگری.

(۴-۸) - راهبرد تدافعی (wt)

- برای رفع آسیب پذیری مورد مطالعه تاکید داشته و عبارتند:
- زمینه ایجاد امنیت عمومی برای شخص سرمایه گزار و گردشگران.
- بازاریابی و تبلیغات فعال در معرفی جاذبه ها و ویژگی های جزیره قشم.
- جلوگیری از ساخت ساز نزدیک ساحل و همچنین تاسیس مراکزی در خود سواحل که گردشگری بیشتر وجود دارد در جهت تمیز نگه داشتن سواحل.
- آگاه سازی گردشگران قبل از ورود به جزیره در مورد خلق و خوی، آداب و سنن مردم بومی که در جزیره وجود دارد.
- تدوین قوانین و مقرراتی در جهت توسعه و اصلاح نهادهای مدیریتی و به کارگیری مدیریت تخصصی در بخش گردشگری و اجرای طرح های کوتاه مدت و بلند مدت.
- توسعه و ایجاد بیمارستان های تخصصی و مجزا و همچنین ارتقاء سطح بهداشت جزیره در جهت جذب گردشگر بیشتر.

۹- نتیجه گیری

با توجه به منابع نظریه و مطالعات میدانی انجام شده، به منظور آرایه راهبرد و راهکارهای توسعه گردشگری در منطقه به وسیله تکنیک SWOT محدودیت ها و پتانسیل ها و ظرفیت های جزیره مشخص شده با این توصیف می توان نتایج بدست آمده را از دو جهت کمی و کیفی بررسی کرد: ۱- نتایج جنبه های کیفی هر یک از عوامل موثر داخلی و خارجی شناسایی شده بیانگر این مطلب است که سطح آسیب پذیری نقاطی که دران گردشگری بیشتر ی تمرکز پیدا کرده بسیار بالاست. ثانیاً نیاز مندیهای این نواحی به لحاظ گردشگری با توجه به میزان تهدید ها و فرصت های کم و بالا بودن نقاط ضعف امری الزامی است. بررسی نتایج کمی نشان میدهد که در بین نقاط قوت در منطقه مطالعه شده، موقعیتی که جزیره برخوردار می باشد و همچنین پتانسیل های مختلف چه از لحاظ گردشگری و تجاری و جذب گردشگر در تمام فصول و وجود جاذبه های تاریخی، تجاری، تفریحی از زمان قاجاریه مهمترین مزیت این ناحیه برای توسعه گردشگری می باشد. با توجه به نتایج بدست آمده در بین نقاط ضعف، ناهماهنگی سازمان های مرتبط با گردشگری درالویت بوده که نیازمند برنامه ریزی و تعامل بین سازمان ها در جهت توسعه جزیره قشم می باشد. از بین فرصت هایی بیرون مولفه اشتغال زایی در سطح منطقه در الویت می باشد که باعث می شود بسیاری از مردم محلی برای کار به کشورهای حوزه خلیج فارس و سایر نقاط کشور مهاجرت نکنند. از بین تهدید های خارجی عدم وجود مدیریت قدرتمند و نظارت بر خدمات آرایه شده در سطح منطقه برای گردشگران به عنوان مهمترین چالش و تهدید محسوب می شود بنابراین باید از مدیرانی با تخصص ویژه استفاده کرد. در مجموع می توان گفت که اگر گردشگری جزیره قشم می خواهد توسعه یابد نیازمند راهکارها، طرح های مشخص، مدیریت صحیح و قوانین و مقررات محکم، توسعه مشارکت محلی، برنامه ریزی اصولی می باشد.

۱۰- پیشنهادات

- تامین امنیت جزیره قشم و برخورد قاطع با افراد متخلف و مختل کننده نظم و امنیت.
- برگزاری نمایشگاه ها و موزه ها از آثار تاریخی جزیره قشم و دستاوردهای منطقه.
- ایجاد سرویس های بهداشتی در مراکز تفریحی گردشگری.
- برپایی تورهای گردشگری برای مسافران و میهمانان خارجی که به ایران سفر می کنند.
- تهیه طرح های جامع توریسم جزیره قشم با توجه به توان اکولوژی بالای منطقه جهت توسعه پایدار اجتماعی و اقتصادی جزیره.
- هماهنگی روند توسعه و ساماندهی مناسب ارتباط بین جزایر دیگر و سواحل کشور با روند تحولات ویژه آنها.

منابع:

- [۱] افتخاری، عبدالرضا و مهدوی، داود، راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT مجله مدرس، دوره ۱۰، شماره ۲، (۱۳۸۵).
- [۲] الهی، همایون، خلیج فارس و مسایل آن، نشر قومس، تهران، (۱۳۸۴).
- [۳] اعرابی، محمد، مدیریت استراتژی راهبردی، انتشارات دانشگاه، تهران، (۱۳۸۴).
- [۴] بیات، عزیزالاه، کلیات جغرافیای طبیعی و تاریخی ایران، انتشارات امیرکبیر، تهران، (۱۳۸۷).
- [۵] شاهنده، بهنام، نظام مدیریت زیست محیطی و توسعه پایدار در منطقه آزاد قشم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، (۱۳۷۸).
- [۶] شاربلی، ریچارد جولیا، گردشگری روستایی، مترجم، رحمت لاه منشی زاده و همکاران، انتشارات نشرمنشی، تهران، (۱۳۸۰).
- [۷] کاظمی، مهدی، مدیریت گردشگری تهران، انتشارات سمت، (۱۳۸۵).
- [۸] مهدوی، مسعود، شناخت فضای جغرافیایی جهانگردی ایران، استان هرمزگان مرکز مطالعات و تحقیقات جهانگردی، تهران، (۱۳۷۶).
- [۹] خردار، دیوید، مدیریت استراتژیک، ترجمه علی پارسیان و سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران چاپ سوم، (۱۳۸۰).
- [۱۰] هریسون، جفری و جان کارون، مدیریت استراتژیک، ترجمه علی پارسیان و سید محمد اعرابی، دفتر پژوهش های فرهنگی، تهران چاپ دوم، (۱۳۸۲).
- [۱۱] نوری، جعفر، عباس پور مجید و بیژن مقصود لو، ارزیابی زیست محیطی سیاست های استراتژیک توسعه صنعتی ایران با استفاده از مدل SWOT، علوم و تکنولوژی محیط زیست، تابستان شماره ۸، (۱۳۸۵).
- [۱۲] زنده دل، حسن و دیگران، راهنمای جهانگردی استان هرمزگان، نشر ایرانگردی، تهران (۱۳۷۷).

[13] Tribe, J. Corporate Strategy for Tourism, Thomson, (1997).

[14] UNWTO, World Tourism Organization, Tourism Highlights 2012 Edition.